

e se la ruvin-a dël piemontèis a fusso...

IJ PIEMONTEISTA?

Ès mèis-sì i savia nen còsa scrive. I son vej e strach (i son vej e strach përchè minca di ch'i passo an Italia am conta coma des. A l'é për lòn ch'i l'hai sempe mach maitas d'andé via). E an essend vej e strach, an tuta vrità, a më smija franch dësutil ëmné anans polemiche e fé 'd longhe ciaciarade ansima a lòn ch'am plas nen (tut!) dël moviment piemontèisista. A l'é franch dësutil se ij piemontèisista a l'aruffudo 'l debà, se la dëscussion a esist nen o a resta andrinta a minca cit grup, e se ij grup as multiplico ma 'l sust a resta l'istess.

Tant temp andarera i scrivia che but dij piemontèisista a l'era col ëd convince ij piemontèis che soa lenga a l'é na lenga e nen un dialèt, coma ij piemontèisista a san da bin. Adess i son për contra vint che motobin ëd piemontèisista a sio ij prim a nen avèj capì lòn ch'a l'é ch'a fa na lenga e lòn che a fa 'n dialèt. I chërdo che motobin ëd piemontèisista a sio ij prim – senza vorejlo – a dovré 'l piemontèis coma 'n dialèt. I chërdo ch'a sio pròpi ij piemontèisista a mostré a tuti che 'l piemontèis a l'é 'n dialèt. I veuj arpete quaich pont anportant ant la definission ëd lenga e dialèt. Un lengagi a l'é NEN un dialèt përchè a l'ha nen na literatura vajanta, e gnanca përchè a l'é nen bastansa diferent da n'otra ròba ch'a sarìa na lenga. L'unica condission a l'é 'l dovragi che coj ch'a lo parlo a na fan: s'a lo dovrò

coma 'n dialèt a l'é 'n dialèt, s'a lo dovrò coma na lenga a l'é na lenga. Dovré na lenga coma 'n dialèt a veul di arcondesse – bele senza dilo – che a-i son ëd ròbe ch'as diso an dialèt e d'atre ròbe che an dialèt as diso nen. Mia idèja a l'é che ij piemontèisista a aceto la posission dël piemontèis coma dialèt përchè a aceto an sò travaj (travaj ... esageroma nen!) – senza vorejlo e senza dilo – che dovré 'l piemontèis për parlé e scrive ëd certe ròbe "a va nen bin". Prim ëd tut, "a va nen bin" (a l'é ridicol, fòravia) dovrelò ant le còse serie. E le còse serie a son prima ëd tut ël travaj, l'economia e tut lòn ch'a 'ngagia ij piemontèis tuti ij di (a deuvo travajé tant, ij piemontèis, con tuta la gent che a-j' toca 'd mantene, e an-j' cominand da la region). A venta parlé ciàir e fesse, s'a l'é ël cas, ëd nemis: ij "Rëscontr" a son anportant e pressios për conòsse nòsta lenga, ma a son NEN n'atività ch'a l'abia la possibilità ëd cangé la posission sossial dël piemontèis. *Idem* për concors poetich e literari, publicassion ëd liber e dissionari e tute le

vaire inissiative savante e pressiose ch'a son la specialità dij professionista dël piemontèis. A l'é parèj e i l'hai rason mi përchè a vanta ch'i sàpie che mai gnun a l'ha sostnù che ij dialèt a l'abio nen na literatura; e mai gnun a l'ha dit ch'a vanta nen ëstudieje an manera scientifica e ancreusa. Arpete che 'l piemontèis a l'ha na literatura bondosa, ch'a l'é na lenga fòrt diferenta da cola dj'italian a serv nen, përchè ij piemontèis, s'a parlo nen piemontèis, a l'é nen përchè a-j plas ëd pì ël Foscolo che l'Isler. Ai piemontèis a-j plas nen nì un nì l'autër (e mi i podria nen esse pì d'acòrdi). A lo fan përchè l'italian a-j serv, ël piemontèis nò. I 'ndoma già mej con j'arceste "politiche": tilèt an piemontèis, cors ant le scòle. Ancor mej – motobin mej – an ciamand ël permess (a vanta sempe ciamé 'd permess, an Italia) ëd dovré nòsta lenga ant le ciambree dle comun-e, dle provinse, dle region e an tuti ij

pòst anté ch'a cudisso nòsti anteresse e, an general, as pijo 'l sagrin ëd decide coma spende nòsti sòld. Ma, coma ch'a sa chi a perd un pòch ëd so temp a lese lòn ch'i scrivoma ansima a *Assion Piemontèisa*, i son convint ch'i l'avroma vagnà mach quand che 'l piemontèis a l'avrà 'n valor an sël mercà, për serché 'n travaj, vende, caté, e, dzortut, parlé e conòsse 'd ròbe bin diferente dal Piemont, dal piemontèis, dal vin bon, da le tome, da sòma d'aj, da Giandoja e da tute j'altre cite passion dij piemontèis ëscèt. An essend che mi, con tuta evidensa, i son nen un piemontèis ëscèt (i son n'apassionà ëd globalisassion e multinassionaj, am plas la nusch americana, am fa nen schifà la *Coca Cola* e i buto 'l *ketchup* fin-a an sël bujì) im arfudo 'd parlé dël Piemont e dël piemontèis coma s'a fusso l'amburè dël mond. An piemontèis i veuj parlé, scrive e lese 'd tut. Com'as parla e as les ëd tut an catalan e ant le lenghe "serie".

S'i voroma rispet, a vanta ch'is lo vagnoma. S'i voroma che nòsta lenga a sia respetà coma na lenga, i dovoma dovrela nojàutri coma na lenga. Ancaminé a dovrela tuti ij di, e dzortut andoa che gnun a sèspeta 'd sentla. Andoa ch'a fa scandol përchè "lo lì as fa nen, a va nen bin". E arzighé. Arzighé d'andé contra, arzighé d'esse ridicoj. E, miraco, arzighé fin-a 'd pì (*as sa mai, an Italia* ...). A l'é franch tròp còmòd speté che quaidun a lo fasa për noi. S'i-j pense, a-i é na manera sempia për savèj lòn ch'a serv e lòn ch'a serv nen për ël piemontèis: a serv tut lòn che j'italian e sò amis an Piemonte a veulo nen dene e che, s'i lo foma, a-j fa crijé ch'i soma rassist e ignorant. A serv nen tuta la resta. A smija che na vira na delegassion d'esperantista (coj ch'a combatò për fé conòsse la lenga anternassional esperant) a l'abio fassè arseive dal Duce e a l'abio ciamaje 'd giuteje, an amponend l'esperant coma lenga an tute le scòle d'Italia. E a smija ëdcò che 'l "Duce" a l'abia ciamaje

vaire ch'a fusso
j'esperantista
a n

Italia e che quand che lor a l'han dije "Un paira 'd mila person-e", chiel (Chiel!) a l'abia rësponduje con gentilèssa: "Fè che vnì torna quand ch'i sareve 'n paira 'd milion".

Mauro Tosco

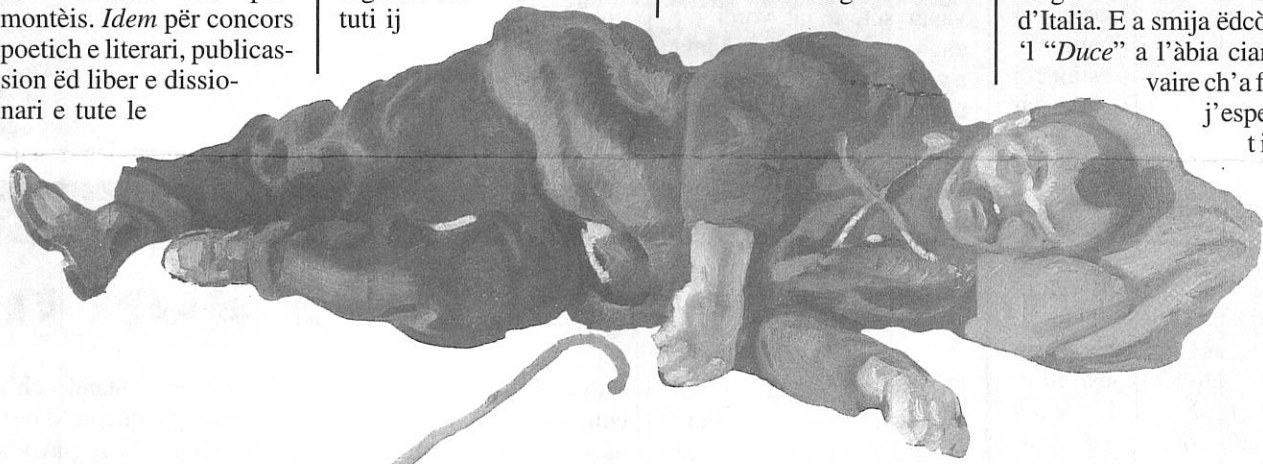
Ès mèis l'articòl ëd Tosco a l'é nen rivà. Nòst colaborador a l'é stàit ciamà an Olanda për ten-e na serie 'd conferense e a l'ha avù 'd antrap con la pòsta eletrònica. As ved che 'dcò cola, minca tant, a l'ha d'antrap, istess coma le pòste italian-e. I l'oma pensà 'n pòch còs fé e peui i l'oma trovà la solussion. Nopà 'd bute na conta o na bodrigà 'd poesie con pòch sust i soma andait a sèrché n'articòl ëd Tosco publicà giusta n'ann andarera. A fèrvé dël doi-mila.

A l'é n'articòl anportant përchè a rapresenta nòst vangeli ant ij confront ëd la lenga piemontèisa. A dis ciàir coma ch'i la pensoma, coma ch'is comportoma e përchè ch'i soma 'dcò fassè tanti nemis.

A l'é n'articòl che tuti ij nòsti letor a dovrìo lese e mediteje creus ansima. A l'é për lòn ch'i tornoma a publichele.

Repetita Juvant

Beppe Burzio

L'angagg dij piemontèis ant la tua 'd soa coltura.

Verdian al "Monterosa": ÈL "NABUCCO"

Verdi, rivà a ca, a l'avìa sbatulo con maldeuit an sla taula, ma col manoscrit, ch'a vorìa vive e, con la vita, a vorìa la glòria, a l'era duvertasse, coma për mascarìa, pròpi a soa pagina pì comoventa: "Va pensiero"...

A l'é giust e quasi n'òblig arcordé 'l libretista, mòrt an miseria ant ël 1878 e a va 'dcò nen dësmentià che Verdi a l'era stàit ancimà dai sò vers ispirà dai quaj a l'era nassùje cola musica eterna.

L'òpera a l'era stàita rappresentà ël 19 ëd mars dël 1842 a la Scala con na protagonista d'ecession, bele se già ant la fase d'arcal artistich, Giuseppe Staccià e a l'era stàita dedicà a Maria Adelaide, arsiduchèssa d'Austria, peui fomna, da lì a pòch, ëd Vitòrio Emanuel II.

Già a la tersa rapresentassion ël contrat për le stagion a vni a l'avìa frutà a Verdi eut mila lire d'Austria, le "svanziche", la moneda pì apressià 'd l'epoca. Parèj a l'era anandà 'l boneur e la glòria 'd Verdi. Un feuj sitadin dè stampa a l'ha, an costi di, publicà: "La dimension coral e le difficoltà psicologiche dij personagi a rendo cost'òpera adata mach a 'd compagnie 'd cant ëd sigura personalità e 'd gròsse dimension. Èl teatro Monterosa a l'ha, con coragi, acetà la dësfiada..."

E, i seguitoma noi, për onoré costa dësfiada, a presenta anans ëd tut ël magister ëd pianofòrt Robert Cognazzo, apressià an tanti spetacòj ant ij quaj a l'ha sostitù pì che bin l'orchestra.

Da la maestosità e turbiosità ritmica dla sinfonia a j'epich acsan ëd la bin e dël deul, a le semicrome pontà ch'a arciamo 'l pior, ël magister Cognazzo a s'é superasse an portandne ant n'atmosfera anciarmà...

E la dësfiada a seguita con ël bariton Carl Cantoni, ciamà, a l'ùltim moment, a sostitù l'antèrpret ëd ròl. L'artista a l'ha piturà sò personagi con nobiltà, an conossend da bin le difficoltà gropà a je svarià stat d'anìm ëd Nabucco coma l'amor ëd pare, l'anvìa 'd podèj, ij davanament e 'l teròr ëd na fòrsa dzornatural.

La vos, còtia ant ij senter, a l'ha pijà còrp arlongh ël dësgramisselesse 'd l'òpera fin-a a argionze 'n son ampli e pastos ant ël "Dio di Giuda" ch'a l'é

stàit ël prim "gran motiv" componù da Verdi për la "còrda uman-a" definìa la pì natural e la meno gropà a j'artifissi dla tecnica.

Ana Valdetarra a l'ha nen risparmià soa vos potenta, da sopran lirich dramatic ant ël personagi d'Abigail (rari esempi ëd sopran ch'a ghignon-a 'l mes sopran!).

Da noté le sclin-e mese vos e le scalètte senza "sghijon" pròpi coma ch'a dis un famos "tratà 'd cant": "minca na nòta, bele an gropandse a l'altre senza anterussion a dev resté distinta, istess coma le perle 'd na colan-a ch'as toco senza, për sòn, confondse".

L'artista a professionerà soa vocalità con n'atension pì creusa a la dission: as dis, an efet, che la dission a deuvra la tecnica

ant l'usagi dla vos, a "cus" la paròla an sël son an realisand parèj la tecnica ëd le "spørze" la paròla. Èl bass Alessandro Verducci a l'ha disegnà 'l Gran Pontefis ëd j'ebreo, Zacaria con autoreivolèssa, giutà dal fisich, dzortut ant la sena 'd la Professia.

Ij ròj d'Ismael e 'd Fenena, unì ant la bin e ant ël final argioissant, a son, coma tuti a san, penalisà. I contoma d'apressiè pì e mej ël mes sopran Laura Brioli e 'l tenor Rico Bertola an ròj pì angagiand.

E i rivoma al còro, ël gran protagonista ëd l'orassion laica dj'ebreo an sle sponde dl'Euftrat.

Patrimòni mistich dël sentiment ëd patria e drapò 'd tuti j'esilià e 'd tuti j'oprimù.

Pi che bel l'achit a mesa vos ch'a va vianan an chërsend fin-a a esprimse ant ël crij ëd deul ëd "Oh mia patria si bella e perduta", ël tut an ëstreita cobiura con ël magister Cognazzo impetos an sò compagnament.

Èl pùblich, coinvogliù ant le emossion a l'ha ciamà 'l "bis" e nòst pensé a l'é andait a col 19 ëd mars dël 1842 quand che 'l còro a l'avìa dovù arpete 'l tòch a furor ëd pòpol bele s'a l'era proibì da la polissia.

Un batoman a la magistra dël còro Elsa Oddone.

A j'antri artista ch'i podoma nen nominà separatamente për question dè spassi i voroma dije tut nòst apressiament përchè tuti a l'han fàit soa part ant la

a seguita a pag. 7

"CONFRERIA DÈL LAMBEL" DONT IJ BUT A SON COJ